

**Posudek oponenta na doktorskou disertační práci Mgr. Radka Nedvěda
„Urbanisation of the !Xun Bushmen in the area of Grootfontein in Namibia“**

Předkládaná disertační práce je výsledkem mnohaleté práce kandidáta na terénu severní Namibie. Tématem je urbanizace u Křováků !Xun (známých též jako !Kung) v městě Grootfontein a jeho okolí. Tématika je to velmi odvážná a nová, neboť se zabývá v podstatě procesem zásadní změny způsobu života Křováků, jejichž obživa byla až donedávna prezentována jako lovecko-sběračská v tradičním smyslu slova. Autor však ukazuje a dokazuje, že lov a sběr již dávno nejsou hlavním zdrojem obživy většiny Křováků, což zatím nebylo dostatečně zdůrazňováno v obsáhlé literatuře o nich. Ta se totiž většinou soustředila na romantizující popisy i skutečné vědecké analýzy primitivních křováckých tlup, žijících v poušti Kalahari na území severovýchodní Namibie a severozápadní Botswany. Že většina Křováků žije již desetiletí ve velmi marginální společensko-ekonomické pozici na území bantuských populací, na farmách a misijních územích, kde vstupují často do námezdních vztahů nebylo dostatečně zdůrazňováno. V posledních desetiletích pak došlo i k definitivnímu přesunu mnoha Křováků do měst, čímž se ovšem ocitají zcela na okraji společnosti nyní jako sběrači a třídiči městského odpadu.

Radek Nedvěd nepobyl v terénu více jako půl roku, ale jeho práce svědčí o tom, že svých několik terénních pobytů využil k neobyčejně detailnímu sběru materiálu. Snad si vzal příklad ze svého hlavního informátora Kashe, který také svůj sběr pojímá neobyčejně seriózně, protože mu jde o přežití. Nedvědovi nešlo o přežití, ale uvědomil si zřejmě, že jeho blízký vztah ke Kashemu a jeho rodině, je cestou k naprosto bezprecedentnímu detailu, skutečně dokumentujícímu proces urbanizace. V tomto personálním monografickém přístupu není první, ale určitě je první v tom, že přináší víc jak dostatek důkazů o racionálním ekonomicko-existenciálním přístupu k životu v situaci, kdy sice Křováci oficiálně diskriminováni nejsou (a nesmějí být), ale kdy rozvoj společnosti a jejího rozvrstvení pokračuje a Křováky nadále marginalizuje.

Problém práce je v jejím teoretickém ukotvení. Nedvěd zná prakticky veškerou literaturu, týkající se Křováků, ale nijak neproblematizuje pojem urbanizace, který je v antropologii a sociologii rozpracován velmi podrobně, protože je paralelní s celou stěžejní tematikou státu, civilizace, modernity i budoucnosti lidstva. Podobně se Nedvěd nezabývá teorií ekonomické antropologie, která by jeho téma mohla vhodně zarámovat. Autorova ambice popsat a dokumentovat co nejlépe vstup Křováků do městského prostředí je sice plněna s obrovským nasazením, nicméně není využita k budování teorie. Je to určitě práce

afrikanistická, ale antropologická v moderním slova smyslu není. Autor dokáže historicky rekonstruovat zejména osobní migrační „kariéru“ Kasheho, ale zase nikterak nevstupuje do dialogu s teorií migrací, která také je součástí teorie o moderním globálním světě. Nevím, zda tato ateoretičnost je programatická, domnívám se však, že autor měl lépe vymezit své cíle a metody. Co se metodologie terénní práce týká tak tam je sdílnější a čtenář se dozví mnoho o tom jak autor konkrétně postupoval v terénu, jak si ověřoval sbíraná data, ale nedozví se již nic o problematičnosti dat jako takových, jejich reprezentativnosti a významu. Je to tedy podle mého názoru nesmírně cenná faktografie, ale již méně antropologie.

Nedvědova disertační práce je velmi obsáhlá: svědčí o tom 412 stran textu, řada fotografií, map a hlavně velmi detailních tabulek o Kasheho ekonomice. V úvodu autor poukazuje na nestudovanost urbánních Křováků, charakterizuje urbanizační procesy v Namibii a detailně popisuje svou terénní metodologii. V další kapitole se soustřeďuje na výskyt Křováků !Xun v okolí vznikajícího městského celku Grootfontein. Využívá přitom hodně německé prameny a literaturu. Dobře dokumentuje přechod Křováků od takzvaných divošských k tzv. zkroceným. Oscilace mezi námezdní prací Křováků a jejich „svobodnou“ existencí ve městech jako Grootfontein, kterou tak umně popisuje Radek Nedvěd ve své disertaci, je právě aspektem „zkrocení“ Křováků. Apartheidní režim v Jihozápadní Africe (dnešní Namibii) se snažil provádět politiku etnického dělení, vymezoval kmenová území a bránil až do 70. let 20. století překotné urbanizaci černošského a barevného obyvatel tím, že vytvářel tzv. lokace popřípadě sídliště (tzv. townships) jako je Katutura u Windhoeku, kam se soustřeďovali členové jednotlivých nebělošských etnických skupin. Ovšem místa pro Křováky tam nebylo.

Vlastně ironicky až nezávislost a zrušení etnických rezervací v roce 1990 umožnily vznik nouzových kolonií jako je Blikkiesdorp u Grootfonteinu. Jedná se o zcela improvizovaný shluk obydlí, vybudovaných z odpadového materiálu, kam se uchýlili urbanizovaní Křováci a kde trávil v doprovodu svého hlavního informátora hodně terénního času autor dizertace. Třetí část práce je detailní stopování pohybu Kasheho rodiny po severní Namibii. Dokumentuje vysoký stupeň mobility studované rodiny a hlavně jejího hlavního představitele Kasheho. Autor také popisuje mobilitu a rozdíl mezi Grootfonteinem na jedné straně a původní rezervací Bushmanlandem, kam se Kashe také dostává při svých pohybech. Snad nejvíce fascinace přináší kapitola o ekonomických strategiích přežití u urbánních !Xun. Na příkladě Kasheho a některých dalších !Xun autor do nejmenšího detailu podává zprávu o sběračských aktivitách v co nejpřesnějších dimenzích. Aktivita *zula*, prováděná na skládkách městského odpadu, kombinovaná se zákonným sociálním důchodem obyvatel nad 60 let,

umožňuje nejen přežití ze dne na den, ale i občasné vydání nákladnější na oděv, dary a podobně, které zase do nejmenšího detailu podává R. Nedvěd na stránkách zmíněné kapitoly.

Velmi přínosná je kapitola o materiální kultuře, významu oděvu, obydlí a také rozdílech v materiální vybavenosti mezi Grootfonteinem a Bushmanlandem. Autor uvádí, že přes nesmírně ubohou marginální situaci se někteří Křováci jako Kashe snaží o zlepšení svého postavení, mají své sny a plány do budoucna. Nejsou tedy lidmi na dně, kteří žádné ambice nemají, ale svoje postavení by chtěli změnit. Nejdou na to vždy takticky, o čemž svědčí pokusy Kasheho o založení bankovního konta (to musejí mít důchodci).

V závěru práce se autor vyjadřuje k probíhajícím procesům urbanizace u Křováků v oblasti Grootfonteinu včetně výhledu do budoucna. Autor také diskutuje reflexi urbanizace mezi samými Křováky, která ukazuje na to, že ještě dostatečně nezpracovali svou urbanizovanost, asi proto, že jsou natolik v procesu urbanizace marginalizováni, že se necítí být plně jeho součástí.

Práce je z formálního hlediska dobře napsaná věcnou a správnou angličtinou, občas se vyskytnou překlepy. Nenašel jsem nejasné pasáže. Práce je čtivá a někdy až čtenář čte bez dechu, protože se dozvídá fakta, o jejichž existenci neměl tušení. Jde skutečně o hluboký náhled do existence lidí na hranici přežití a jejich lidskosti v podmínkách konstantní prekérnosti.

Jak hodnotit tuto práci? Na jedné straně novátorské téma, nadměru detailní zpracování, obrovské množství dosud neznámých faktů, což vše svědčí o talentu autora. Na straně druhé však chybí hlubší interpretace. Jistě bych doporučil publikaci disertace bez větších změn, zde však jde také o akademickou úroveň. Tam nejsem již tak jednoznačně přesvědčen o tom, že kandidát splnil předpoklady k získání doktorského titulu. Bude na komisi, aby zvážila klady a zápory. Já v každém případě doporučuji práci Mgr. R. Nedvěda k obhajobě, protože jde o nevšední přínos k poznání neznámých a přitom vysoce aktuálních rozměrů jedné z nejstudovanějších populací zeměkoule.

13.7.2014

PhDr. Petr Skalník, CSc. v.r.